

УДК 378.27-057.87

Шаповалюк Л.О.

директор центру довузівської підготовки, прийому на навчання та виховної роботи

E-mail: zelinska.vnau@gmail.comВінницький національний аграрний університет
м. Вінниця

РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У АГРАРНИХ ВНЗ

Shapovaliuk L.O

director of the centre of pre-university training, receiving education and educational work

E-mail: zelinska.vnau@gmail.comVinnitsa National Agrarian University
Vinnitsa

ROLE OF HUMANITARIAN TRAINING OF STUDENTS IN AGRARIAN UNIVERSITIES

Анотація

Вступ. У статті розглянуто питання ролі гуманітарної підготовки студентів у аграрних вищих навчальних закладах та сфери реалізації підготовки в майбутній професійній діяльності. Проаналізовано стан дослідження проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, викладання гуманітарних дисциплін та проблеми гуманітарної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв.

Методи: В процесі дослідження застосовано методи: аналіз, зіставлення, порівняння, обґрунтування, спостереження, узагальнення науково-педагогічної літератури.

Результати. Досліджено думки різних вчених щодо значення гуманітарних наук та необхідності гуманітарної підготовки у формуванні сучасного висококваліфікованого спеціаліста, що здатен конкурувати на міжнародному ринку праці. Визначено завдання, що стоять перед гуманітарною підготовкою у аграрних вищих навчальних закладах та необхідні навички, на які має бути спрямована.

Перспективою вважаємо дослідити та впровадити в навчальний процес педагогічні умови, які б посилили гуманітарну підготовку в аграрних ВНЗ.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація, гуманітаризація, гуманітарні науки, гуманітарна підготовка, професійна підготовка, фахівці-аграрії.

Abstract

Introduction. The questions of the role of humanitarian training of students in agrarian universities and the spheres of realization of training in future professional career are described. It is analyzed the state of investigation of problems of humanization and humanitarianization of higher education, the teaching of the humanities and humanitarian problems of training of future agrarian professionals.

Methods. During the investigation were used such methods as analysis, comparison, collation, substantiation, observation, generalization of scientific and educational literature.

Results. It is investigated the scientists' views about the sense of humanities and the importance of the humanitarian training in the formation of modern highly qualified specialist that is able to compete on the international labor market. It is defined the tasks facing the humanitarian training in agrarian

universities and the necessary skills to which the humanitarian training should be directed.

Discussion. We think that the perspective is to examine and implement to the educational process pedagogical conditions that would strengthen humanitarian training in agrarian universities.

Keywords: humanism, humanization, liberalization, humanities, humanitarian training, professional training, agrarian specialists.

Аннотация

Вступ. В статье рассмотрены вопросы гуманитарной подготовки студентов в высших аграрных учебных учреждениях и области реализации этой подготовки в будущей профессиональной деятельности. Проанализировано состояние научных исследований проблемы гуманизации и гуманитаризации высшего образования, преподавания гуманитарных дисциплин и проблемы гуманитарной подготовки будущих специалистов-аграриев.

Методы. В процессе исследования были применены такие методы, как анализ, сопоставление, обоснование, наблюдение, обобщение научно-педагогической литературы.

Результаты. Исследовано мысли разных ученых о значении гуманитарных наук и необходимости гуманитарной подготовки в формировании современного высококвалифицированного специалиста, готового конкурировать на международном рынке труда. Определено задания, что стоят перед гуманитарной подготовкой в высших аграрных учебных заведениях и необходимые приобретения, на которые она должна быть направлена.

Перспективным считаем исследовать и внедрить в научный процесс педагогические условия, которые бы усилили гуманитарную подготовку в аграрных ВУЗах.

Ключевые слова: гуманизм, гуманизация, гуманитарные науки, гуманитарная подготовка, профессиональная подготовка, специалисты-аграрии.

Вступ. Аграрна складова є досить вагомою у економічному житті України. Звідси і історична зумовленість потреби суспільства у висококваліфікованих сільськогосподарських кадрах. Тому питання якісної підготовки фахівців-аграріїв для збереження й розвитку стратегічно важливої для держави галузі завжди буде актуальним.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації вищої аграрної освіти України є підвищення конкурентоспроможності випускників аграрних вищих навчальних закладів на міжнародному ринку праці. У сучасних умовах студентам-аграріям потрібно засвоювати все більший обсяг знань, щоб стати справжнім професіоналом у своїй галузі. Мова йде не лише про кількісний приріст, а й про глибоку перебудову всієї системи навчально-виховної діяльності вищих аграрних навчальних закладів. Постійне поповнення знань упродовж життя стає необхідним для будь-якого фахівця.

Особливої уваги набула не проста передача студенту певних знань, умінь, навичок, а вироблення у нього потреби поповнювати їх, саморозвиватися, аналізувати, вчитися самостійно приймати рішення, виявляти творчий підхід до вирішення традиційних професійних завдань. Формування ціннісних орієнтацій, якісно нового мислення, світогляду особистості студента й удосконалення його професійних якостей у процесі підготовки в аграрному ВНЗ забезпечується гуманітарними дисциплінами.

Швидко мінливі соціально-економічні умови життєдіяльності фахівця вимагають нових підходів, що здатні сформувані максимальне розширення горизонту можливостей людини в процесі освіти і перетворення її на повноправного суб'єкта освітнього процесу. Освіта повинна бути спрямована на людину, а не від неї. Зважаючи на це, проблема гуманітаризації вітчизняної освіти та викладання гуманітарних предметів у аграрних ВНЗ має вийти на новий рівень – отримання системного знання про природу, суспільство, людину шляхом інтеграції їхнього змісту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про посилену увагу до питання ролі гуманітарної підготовки фахівців серед науковців.

Проблему гуманізації та гуманітаризації вищої освіти досліджували

В. Андрущенко, І. Бех, Ю. Бабанський, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, І. Лернер, В. Луговий, С. Сисоєва. Гуманізації навчального процесу при підготовці майбутніх фахівців приділили увагу у своїх працях І. Герасимова, О. Коломієць. Формування духовних цінностей у вищій школі засобами гуманітарних наук досліджувала А. Ярошенко. Психолого-педагогічні підходи до реформування освіти розглянули науковці Н. Ничкало, А. Ліщинський, Л. Пелех, В. Рибалка.

Питання соціально-гуманітарної підготовки у вищій школі знайшли відображення в роботах українських вчених Е. Лузік, Л. Товажнянського; методики навчання студентів ВНЗ соціально-гуманітарним дисциплінам – Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Пометун, О. Пономарьова, О. Романовського.

На зміні пріоритетів в освіті на гуманітаризацію та гуманізацію у вищій школі наголошували Е. Мірський, В. Нечаєв, Ю. Сенько.

Власні інноваційні підходи до викладання гуманітарних дисциплін у непрофільних ВНЗ пропонують у своїх дослідженнях науковці в. Головчук, І. Голубович, Т. Пащенко, О. Чернецька.

Проблеми формування професійної підготовки у вищій аграрній освіті вивчали Т. Іщенко, І. Зайцева, Н. Комарова, П. Лузан, Н. Матяш, Г. Манхєєв, В. Мішкурова, П. Олійник, В. Салієнко, М. Хоменко.

Проте в цих працях не приділено уваги гуманітарній підготовці майбутніх аграріїв, яка, на наш погляд, є необхідною умовою формування сучасного висококваліфікованого, креативного, гуманного, самодостатнього, інтелігентного фахівця. Тому ми ставимо за **мету** дослідити особливості вивчення гуманітарних дисциплін студентами-аграріями в контексті формування у останніх професійних ціннісних орієнтацій.

Методологія. В процесі дослідження застосовано методи: аналіз, зіставлення, порівняння, обґрунтування, спостереження, узагальнення науково-педагогічної літератури.

Результати. Динамічні зміни, які відбуваються в суспільстві висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців. Відхід аграрної освіти від традиційного предметно-змістовного принципу належності професій аграрної сфери «людина-природа» спричинений зміною спрямованості діяльності фахівців аграрного сектору та наближенням до системи «людина-людина», що звертає особливу увагу на самоцінність особистості. Зростання зав'язків зі світом праці, розвиток соціального діалогу, розширення культурних меж та міжнародної співпраці зумовлюють підвищення ролі комунікації у професійній діяльності аграріїв. Отже, особистісне та професійне зростання фахівця-аграрія, ефективне входження його у сферу професійної соціалізації значно залежить від рівня сформованості комунікативних та соціокультурних умінь. Цьому сприяє вивчення студентами гуманітарних дисциплін.

Концепція гуманітаризації навчально-виховного процесу в аграрних ВНЗ полягає у посиленні ролі гуманітарних дисциплін і гуманітарно-орієнтованого вивчення профільних навчальних дисциплін; максимальному наближенні навчальних дисциплін (змістовно) до майбутніх потреб фахівця; диференціації навчання, створенні умов для випробування студентом власних задатків і вподобань у різних видах діяльності й пошуку себе; поєднанні загальнолюдських і національних цінностей, вихованні на засадах моральності [4, с. 258].

Погоджуємось із думкою Т. Шевчук, що сучасний фахівець повинен бути підготовленим до активної творчої професійної та соціальної діяльності, вміти самостійно отримувати нові знання, оцінювати сучасні економічні процеси, приймати правильні професійні рішення, володіти навичками організаторської та управлінської діяльності, впроваджувати передові технології. Важливо, щоб мислення майбутнього

молодого фахівця було динамічним, гнучким, позбавленим стереотипів. Саме тому в сучасних умовах удосконалення системи вищої освіти одним із ключових є питання гуманізації та гуманітаризації освіти.

Термін «гуманізм» з'явився в Європі XIV-XVI столітті. Його виникнення пов'язують зі словосполученням *studia humanitatis*, що означає гуманітарну освіченість. Це словосполучення було вперше використане філософом-гуманістом Леонардо Бруні в Італії для пояснення цілей і результатів збагачення духовного життя людини, непідвладного богослов'ю.

Як стверджує А. Гуз, представники епохи Відродження визначали гуманізм і як окремий «філологічний» вид розумової діяльності, спроможний сформувати нове мислення людини незалежно від впливу церкви. Мета освіти у цей історичний період була пов'язана з піднесенням людини через пізнання античної істини [2, с. 32-33].

Сьогодні гуманітарна освіта присутня у різних галузях знань, що обумовлено її специфікою, з якою пов'язане формування майбутнього фахівця, духовне відродження країни, прищеплення патріотизму, толерантності тощо.

Поняття «гуманітарний» співвідноситься з поняттям «людяний». У словнику за редакцією С. Ожегова зазначено, що «гуманітарний» - це той, що стосується особистості.

Український педагогічний словник пропонує визначення терміну «гуманітарний», як такий, що має відношення до свідомості людини та людського суспільства. Сьогодні значення цього слова зводиться до того, що пов'язане з діями в сфері суспільства, в науці, в культурі, у стосунках та взаємовідносинах людей тощо. Тому є гуманітарні науки, що вивчають історію народу, саму людину (як соціальне явище), її культуру (на відміну від науки про природу) [9, с. 26-30].

В англійській мові термін «гуманітарні науки» представлено двома поняттями: «the Liberal Arts» та «the Humanities». Перше словосполучення перекладають як «вільний, рясний, великодушний». Другий термін означає «гуманність, людяність та людинолюбство».

Підсумовуючи, можна сказати, що поняття «гуманітарний» уособлює різновид інтелектуальної, творчої та професійної діяльності людини, спрямованої на формування та освоєння нею суспільних культурних цінностей. І саме вища освіта покликана сформувати і допомогти засвоїти майбутньому фахівцю-аграрію ці цінності за допомогою гуманітарних дисциплін.

І. Смагін вважає, що гуманітарні науки в широкому значенні – це сукупність наукових знань про людину і суспільство, які формуються на основі історії, соціології, економічної теорії, політології, правознавства, культурології, соціальної економіки, соціальної психології і психології особистості, соціальної філософії, філософської антропології та етики [7, с. 60].

Предметом вивчення цих наук є людина, її діяльність і суспільство, в якому відбувається життєдіяльність людини. Як вказують у своїх дослідженнях Н. Нерух та І. Сопівник, соціально-гуманітарні дисципліни узагальнюють звернення до: професійної компетентності сучасного спеціаліста; моральних якостей, активної громадянської позиції; вміння працювати в умовах ринкових відносин; працелюбності та господарності; вміння працювати у своїй професійній сфері так, щоб не завдавати шкоди навколишньому середовищу [5, с. 65].

У системі вищої освіти гуманітарні, суспільні і соціальні науки трансформуються у відповідні навчальні дисципліни, які складають гуманітарну підготовку, яка дозволяє фахівцям аграрної галузі засвоїти комплекс знань, необхідних для життя і роботи в умовах конкретно взятого суспільства з його визначеною структурою, історичним досвідом, моральними цінностями.

В аграрних вищих навчальних закладах викладається три цикли дисциплін:

- цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки;
- цикл професійної та практичної підготовки;
- цикл соціально-гуманітарної підготовки.

Останній цикл містить дисципліни як нормативного, так і вибіркового блоку. До нормативного блоку належать дисципліни: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Історія України» (включає цикл етнокulturології), «Історія української культури», «Психологія», «Соціологія», «Філософія», «Фізичне виховання»; до вибіркового: «Теологія», «Релігієзнавство», «Етика та естетика», «Етика бізнесу», «Логіка», «Риторика та психологія спілкування», «Інфраструктура ринку», «Мерчандайзинг» тощо. На кожну з цих дисциплін припадає 3-5 кредитів. Загалом гуманітарні дисципліни складають приблизно 14 % із загальної кількості дисциплін, що вивчаються студентом.

Необхідність гуманітарної підготовки фахівців усіх рівнів виникла у зв'язку із нестримним розвитком науки і техніки, автоматизацією і комп'ютеризацією більшості галузей діяльності суспільства, помітним зниженням культурного рівня населення. Тому одним із завдань процесу гуманітаризації і гуманізації в Україні є «відродження духовності і моралі» шляхом гуманітарної підготовки.

А. Романовський переконаний, що тільки гуманітарна підготовка здатна дати людині можливість зрозуміти складність та багаторівневність буття, поглибити її мислення, забезпечувати цілісність і системність світосприйняття, світорозуміння і світогляду [6, с. 42].

Так, О. Зотова-Садило вважає, що формуючи, наприклад, навички професійного ділового спілкування майбутніх фахівців, озброївши студентів комплексними знаннями у галузі людинознавства, маємо змогу подолати обмеження вузькопрофесійної освіти і в кінцевому результаті це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності майбутніх молодих спеціалістів на ринку праці [3, с. 62].

Вивчаючи народні традиції та історію фахівці-аграрії мають змогу розвинути свої духовні й естетичні потреби і вподобання, поважне ставлення до своєї професії, прагнення до збереження національної ідентичності, відтворення та розвитку етнічної, культурної та мовної самобутності.

Л. Шутак та Г. Навчук вважають, що перед гуманітарною підготовкою у вищих навчальних закладах стоїть непросто завдання – не лише надати студентам певний обсяг знань, умінь, навичок, а долучити їх до здобутків національної і світової культури, сформуванню у них національний світогляд і відповідні моральні принципи, підготувати майбутнього національно свідомого фахівця, який розвиватиме свою галузь і буде справжнім патріотом своєї держави [8, с. 199-201].

Д. Щєпова, досліджуючи роль гуманітарної підготовки в аграрних ВНЗ зазначає необхідні навички, якими має володіти майбутній фахівець, і на які має бути спрямована гуманітарна підготовка:

- оцінювання сучасних процесів та проблем у суспільно-політичному житті держави з погляду історичних подій і її геополітичного становища;
- засвоєння та реалізація наукових і культурних досягнень світової цивілізації з уважним ставленням до різних культур, національних традицій, релігій, прав людини;
- формування стійкого світогляду, правильного сприйняття сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття й духовної культури;
- формування політичної свідомості та політичної культури, а також політичної активності, інтуїції, творчої сміливості під час вирішення сучасних проблем;
- формування національного розуміння державності, свідомого дотримання прав, свобод і обов'язків людини та громадянина України;

– здійснення соціологічних досліджень з метою покращення психологічного клімату в колективі та ін. [9, с. 38].

На думку С. Власової гуманітарна підготовка студентів відіграє вирішальну роль у пізнанні індивідом самого себе як професіонала і як особистості [1, с. 24].

Висновки. Гуманітарна підготовка аграріїв у вищих навчальних закладах сприяє гармонійному розвитку й соціальній зрілості майбутнього фахівця, змінює його поведінку та надає йому можливість ефективно вирішувати соціальні завдання. Звернення до духовних цінностей у процесі навчання формує у майбутніх фахівців-аграріїв правильні соціальні і життєві орієнтири та цінності, любов до своєї професії, визначення власної громадянської позиції, здатність здійснювати професійну діяльність і приймати важливі рішення у певних життєвих ситуаціях, здійснювати соціальні і професійні контакти, вміння працювати в колективі, управляти ним.

Сучасний фахівець-аграрій має бути людиною високої загальної культури, висококваліфікованим спеціалістом, що здатен моделювати і проектувати, бути творцем і організатором нового, а не просто виконавцем.

Завдання вищої школи у сучасних умовах – не лише здійснити професійну підготовку фахівця, а й сформувати свідому особистість, що має власні погляди, може відстоювати свою позицію, захищати свої права і свободи, через політичну, культурну, економічну та правову освіченість.

Отже фахівцям аграрної галузі необхідна активізація гуманітарної підготовки, що передбачає оволодіння знаннями щодо основ суспільного розвитку, критичне й професійне оцінювання історичних і сучасних процесів життя країни, місця і ролі в розвитку країни своєї професійної діяльності, знання проблем, особливостей і тенденцій світового розвитку. Саме така підготовка формує відповідні професійні знання, творче мислення, практичні навички організаторської і управлінської діяльності, що так необхідні в умовах ринкової економіки.

В агропромисловому секторі країни фахівець, який не здатний використовувати знання про людину в усіх багатовимірних аспектах, не зможе організувати належним чином виробничий процес, налагодити міжнародну співпрацю, сформувати активну громадянську позицію, відповідальне ставлення до неоціненного ресурсу України – землі, природи, довкілля.

Стислий обсяг навчального часу та слабка мотивація студентів при вивченні гуманітарних дисциплін змушують шукати та упроваджувати в навчальний процес комплекс таких педагогічних умов, які дозволили б посилити гуманітарну підготовку в аграрних ВНЗ у чому вбачаємо подальшу тему наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Власова, С. Взаємодія естетично-наукового у гуманітарного знання [Текст] / С. Власова // Alma mater. – 2001. - № 12. – С. 22-24
2. Гуз, А.М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991-2007 рр.): історичний і теоретико-методологічний аспект [Текст]: дис. ... д-ра історичних наук : 07.00.01 / Гуз Анатолій Михайлович. – К., 2010. – 435с.
3. Зотова-Садило, О. Гуманітарна підготовка як науково-педагогічне явище [Текст] / О. Зотова-Садило // Вища школа. – 2013. - № 7. – С. 59-67
4. Костриця, Н. М. Гуманітаризація аграрної освіти в контексті освітніх змін [Текст] / Н.М. Костриця // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 256 – 262
5. Нерух, Н.В. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів в процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталя Василівна Нерух. – Київ, 2009. – 296 с.
6. Романовський, А.Г. Психолого-педагогическая подготовка в свете концепции

формирования гуманитарно-технической элиты [Текст]/ А.Г. Романовский // Харьковская школа психологии: наследие и современная наука / Отв. Ред. Т.Б. Хомуленко, М.А. Кузнецов. – Х.: Изд-во ХНПУ имени Г.С. Сковороды, 2012. – С. 129-139

7. Смагін, І. Методичні засади створення і функціонування підручників із суспільствознавчих предметів у загальноосвітній школі України (1920-1990) [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Ігор Іванович Смагін. – К., 2011. – 445 с.

8. Шевчук, Т.Є. Громадянська компетентність як педагогічна категорія [Текст]/ Микола Козяр, Тамара Шевчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. – Вип. 43. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015, - 537 с.

9. Шевчук, Т.Є. Педагогічні умови гуманітарної підготовки майбутніх фахівців механічної інженерії у вищих технічних навчальних закладах [Текст]: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шевчук Тамара Євгенівна. – Рівне, 2016 – 312 с.

References

1. Vlasova, S. (2001). Vzaimodeystvie estestvennonauchnogo u gumanitarnogo znaniya [Interaction of natural science in the humanities]. *Alma mater*, 12. [in Russian] .

2. Guz, A.M. (2010). Stanovlennya ta rozvitok shklnnoYi pravovoYi osvlti v UkraYinI (1991-2007 rr.): Istorichniy I teoretiko-metodologIchniy aspekt [The establishment and development of a school legal education in Ukraine (1991-2007 gg.): historical and theoretical-methodological aspect]. *Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk* Kyiv. [in Ukrainian] .

3. Zotova – Sadylo, O. (2013). GumanItarna pIdgotovka yak naukovopedagogIchno yavische [Humanitarian training as scientific and pedagogical phenomenon]. *Vischa shkola*, 7. [in Ukrainian].

4. Kostrytsya, N.M. (2009). GumanItarizatsIya agrarnoYi osvlti v kontekstI osvItInIh zmIn [Liberalization of agrarian education in the context of educational changes]. *Visnik LvIvskogo unIversitetu. SerIya pedagogIchna.*, 25 (1). [in Ukrainian].

5. Nerukh, N.V. (2009). Formuvannya gumanistichnoyi spryamovanosti maybutnih agronomiv v protsesi vivchennya sotsiogumanItarnih distsiplin [Formation of humanistic orientation of future agronomists in the process of study of humanities disciplines]. *Avtoref. dys....doct. nauk*. Kyiv. [in Ukrainian].

6. Romanovskyi, A.G. (2012). Psihologo-pedagogicheskaya podgotovka v svete kontseptsii formirovaniya gumanitarno-tehnicheskoy elityi [Psychological and pedagogical preparation in the concept of formation of humanitarian -technical elite]. *Harkovskaya shkola psihologii: nasledie i sovremennaya nauka*. Harkiv: Izd HNPU of G.S Skovoroda. [in Russian] .

7. Smagin, I.I. (2011). Metodichni zasadi stvorennya i funktsionuvannya pidruchnikiv iz suspilstvovnavchih predmetiv u zagalnoosvitniy shkoli Ukrayini (1920-1990). [Methodological bases of creation and functioning of textbooks on social science subjects in secondary school of Ukraine (1920-1990)]. *Avtoref. dys....doct. nauk*. Kyiv. [in Ukrainian].

8. Shevchuk, T.E. (2015). Gromadyanska kompetentnist yak pedagogichna kategoriya [Civic competence as pedagogical category]. *SuchasnI InformatsIynI tehnologIYi ta InnovatsIynI metodiki navchannya v pIdgotovtsI fahIvtiv: metodologIya, teorIya, dosvId, problemi* : zbrnik naukovih prats. Kyiv-Vinnitsa. [in Ukrainian].

9. Shevchuk, T.E. (2016). Pedagogichni umovi gumanitarnoyi pidgotovki maybutnih fahivtsiv mehanichnoyi inzheneriyi u vischih technichnih navchalnih zakladah. [Pedagogical conditions of humanitarian training of future specialists of mechanical engineering at the higher technical educational institutions]. *Avtoref. dys....doct. nauk*. Rivne. [in Ukrainian].